

Piaskowski, Jerzy

Muzeum Techniczne przy Zakładach Przemysłu Metalowego H. Cegielski w Poznaniu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/4, 876-877

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Referaty doc. Kleczkowskiego, mgra Miczulskiego i mgra Barańskiego będą opublikowane łącznie jako stanowiące pewną całość.

Przyczynkiem do dziejów techniki hutniczej XIX w. był komunikat mgra inż. H. Josta *Kuźnice zakopiańskie w atlasie Frankensteina*. W czwartym zeszyście tego atlasu, wydanego w Grazu w 1842 r. dużo miejsca poświęcono kuźnikom zakopiańskim. Ilustracje pokazują zakład wielkopicowy, plan walcowni, rysunki nożyc, dmuchawy cylindryczne przy wielkich piecach itp. Szczegółowo opisane są najważniejsze urządzenia techniczne zakładów, a przede wszystkim walcownia o trzech ciągach walcowniczych: profili drobnych, zgrubnych i blachy. Atlas ten stanowi rzadkość bibliograficzną.

Mgr E. Fajkosz zapoznał uczestników z *Materiałami do historii techniki hutniczej z akt notariatu koneckiego 1814—1864*. Akta te dotyczą niemal wyłącznie przemysłu prywatnego. Najlepiej są udokumentowane dobra: Lipa (należał tu m. in. Maleniec), Gowarczów, Fałków, Machory, Końskie i Skąpe. Akta te zawierają głównie określenie lub szacunek wartości i ilości produkcji, rodzaje produkowanego żelaza, ceny wyrobów, szacunek kosztów produkcji itp. Rzadziej spotyka się wiadomości z dziedziny techniki, ale niekiedy można odtworzyć pewne interesujące fragmenty techniczne.

Mgr inż. S. Piuszczewski, mówiąc *O czeskim słowniku górniczo-hutniczym A. Vysokiego z 1861 r.* porównał go ze słownikiem H. Łabęckiego. (Słownik Vysokiego *Material k slovníku technologickému* wydany był w Litomyślu. Autor wykorzystał materiały polskie, m. in. słowniki: Lindego i Łabęckiego.

W ostatnim referacie mgr Krystyna Cygorijni przedstawiła *Powstanie i rozmieszczenie hut cynkowych na Śląsku w XIX w.*, po czym przewodniczący krótko zreasumował całość prac sesji.

Mieczysław Radwan

K R O N I K A K R A J O W A

MUZEUM TECHNICZNE PRZY ZAKŁADACH PRZEMYSŁU METALOWEGO H. CEGIELSKI W POZNANIU

W ostatnich latach zorganizowano przy Zakładach Przemysłu Metalowego H. Cegielski w Poznaniu, w Zakładowym Domu Kultury, muzeum techniczne. Zgromadzono w nim znaczną liczbę eksponatów związanych z historią Zakładów.

Początki Zakładów sięgają 1846 r., kiedy to Hipolit Cegielski (1813—1868), nauczyciel pozbawiony przez władze pruskie prawa nauczania, założył na bazarze poznańskim skład żelaza i narzędzi rolniczych, a następnie warsztat wykonujący te narzędzia. Korzystna sytuacja gospodarza sprawiła, że w 1859 r. warsztat przeniesiono na inne miejsce i poważnie rozbudowano (m. in. uruchomiono pierwszą w Poznaniu odlewnię żeliwa), tak że w pięć lat później rozpoczęto tam produkcję lokomobil. Obecnie jest to jeden z największych zakładów przemysłu metalowego w kraju.

W zakładowym muzeum zgromadzono niektóre publikacje H. Cegielskiego zarówno związane z jego działalnością pedagogiczną, jak i techniczno-przemysłową. Do pierwszych należą: *Gramatyka języka greckiego* (1843), *Nauka poezji* (2 wyd., 1852) i broszura *O pisowni L. Rzepeckiego i towarzyszków* (1868), do drugich — *Narzędzia i maszyny rolnicze uznane za najpraktyczniejsze* (1858).

W gablotach i na planszach przedstawiono różne rysunki i dokumenty z działalności zakładów w ostatnich dziesięcioleciach XIX w. i pierwszej połowy XX w.,

katalog wyrobów z 1883 r., dyplomy uznania za wyroby na wystawach przemysłowych, ogłoszenia w czasopismach gospodarczych i technicznych.

Poza tym zgromadzono półfabrykaty i niektóre wyroby zakładów, jak np. tłok pierwszego silnika okrętowego RD76, tokarkę rewolwerową według licencji Warsa z 1938 r. i takąż tokarkę RVA25 z 1966 r., modele parowozu T45 i wagonu 66W oraz model przygotowanej do produkcji lokomotywy spalinowej 301D.

Specjalny dział poświęcono materiałom z historii ruchu robotniczego, zwłaszcza związanego z zakładami. W muzeum przechowuje się także sztandar zakładów, a na ścianie umieszczono mapę świata z oznaczeniem krajów, do których zakłady eksportują wyroby.

Bardzo wysoko należy ocenić estetyczną formę ekspozycji, znajdującej się w odpowiednim pomieszczeniu. Gdyby jednak udało się zwiększyć powierzchnię przeznaczoną na muzeum, można byłoby wystawić znacznie większą liczbę eksponatów.

Muzeum zwiedzają wycieczki, organizowane przez stowarzyszenia techniczne i szkoły, a także pracownicy zakładu.

Poważne zasługi przy organizowaniu muzeum położył inż. M. Machyna; obecnie podlega ono Działowi Informacji Techniczno-Ekonomicznej zakładów.

Jerzy Piaskowski

DZIEJE INSTRUMENTÓW NIWELACYJNYCH

Jubileuszowa ekspozycja z okazji 400-lecia wydania *Geometrii* Stanisława Grzepskiego¹ zainaugurowała w grudniu 1966 r. stałe stoisko poświęcone geodezji, a zwłaszcza jej przeszłości, w warszawskim Muzeum Techniki. Kolejny pokaz urządzony na tym stoisku obrazował historię pomiarów odległości i nosił tytuł *Od sznurka mierniczego do radaru*².

Trzecia ekspozycja, otwarta w lipcu 1967 r., miała na celu przedstawienie rozwoju instrumentów niwelacyjnych, poczynwszy od starożytności a skończywszy na czasach nam współczesnych. Ekspozycja ta otrzymała tytuł *Dzieje instrumentów niwelacyjnych*.

Wśród zgromadzonych eksponatów zwracały uwagę zabytkowe niwelatory z XIX w., m. in. waga wodna konstrukcji Bianchiego z 1857 r. Instrumenty z epok wcześniejszych zostały pokazane bądź na rycinach, bądź w postaci modeli. Dla potrzeb omawianej ekspozycji wykonano np. specjalnie model tzw. chorobatesu, instrumentu używanego w czasach rzymskich a opisanego przez Witruwiusza w jego *O architekturze*. Podobnie na podstawie opisów zawartych w pracy Olbrychta Strumińskiego *O sprawie, sypaniu, wymierzaniu i rybieniu stawów* zostały sporządzone modele tzw. srynagi oraz wagi wodnej, używanych w Polsce w XVI w.

Przegląd zamykały instrumenty nowoczesne: niwelator hydrostatyczny polskiej produkcji opartej na własnym patencie oraz niemiecki niwelator samopoziomujący.

Scenariusz omawianej ekspozycji opracował mgr inż. Tadeusz Bychawski. Inicjatorem imprezy, podobnie jak poprzednich pokazów była Komisja do Spraw Muzeum i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich.

J. J.

¹ Por. sprawozdanie w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, s. 479.

² Por. sprawozdanie w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, s. 485.